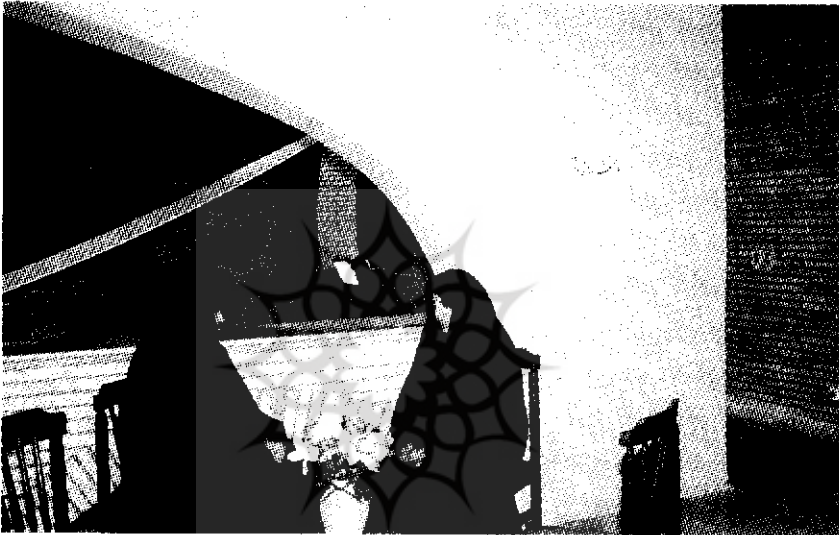


# "مشاوره" نیاز فطری، ضرورت اجتماعی



دکتر غلامعلی افروز

شایسته نیز مستلزم بهره‌مندی از بینشی عمیق و نگرشی جامع نسبت به پدیده‌های مختلف، آشنایی با هدفها و برنامه‌ها، آگاهی از روشنی راهها و اطمینان به کارآمدی روشهاست. این امر مقدور و میسر نخواهد بود، مگر با مطالعه و اندیشه و رایزنی و شور با اهل تعقل و تفکر، صاحبان علم و دانش و تجارب ارزشمند در عرصه‌های مختلف زندگی فردی، خانوادگی، شغلی و حرفه‌ای و اجتماعی.

به همین دلیل است که انسانهای آگاه، فهیم، مسؤلیت‌پذیر و معاداندیش در انتخاب برنامه‌ها و اتخاذ روشها برای نیل به هدفها و

انسان موجودی اجتماعی و برخوردار از قدرت تفکر و اندیشه و صاحب اراده و اختیار و توان انتخاب است.

همه ارزشمندی انسان در قدرت و توان او در امر "انتخاب" خلاصه می‌شود. چراکه انسان در فرایند زندگی پویای فردی و اجتماعی، در شرایط و موقعیت‌های گوناگون، در مورد هدفها و برنامه‌ها، راهها و روشها، ناگزیر از "انتخاب" است و انتخاب صحیح و

زمینه تعاملات اجتماعی است. مشاوره فرایندی است که در آن شخص طالب "شور و مشورت" برای آشکار شدن هر چه بهتر یک مسأله یا موضوع و انتخاب شایسته‌ترین شیوه‌ها و بایسته‌ترین کنش‌ها و واکنش‌ها در امور فردی و مسؤولیت‌های اجتماعی با مشاوران ذی صلاح به مشورت می‌پردازد.

"انسان" همان‌گونه که به طور فطری محبت‌پذیر، تشویق‌پذیر و تأییدپذیر است، مشورت‌پذیری نیز از نیازهای سرشتی انسان است. چرا که انسان همواره برای اطمینان از رفتارها و عملکردهای خود در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و حیات اجتماعی نیازمند نظر مشورتی و یقیناً تأییدگرانه دیگران، به‌ویژه الگوهای مطلوب و محبوب و شایستگان جامعه است.

تبلور اندیشه‌ها و رفتارهای نشأت گرفته از رایزنی و مشورت با اندیشمندان و اهل تعقل، اعتماد به نفس را قوی و حرمت نفس را در انسانها حفظ می‌کند.

گسترده‌گی دامنه دانش بشری و یافته‌های روزافزون پژوهشی، دستیابی به فن‌آوری پیشرفته، تخصصی شدن حیطه‌های اطلاعات، پیچیدگی زندگی اجتماعی و مصونیت از لجام گسیختگی فرهنگی، ضرورت مشاوره در امور مختلف را برای همه انسانهای عاقل و دوراندیش، بیش از پیش، روشن می‌نماید.

از این‌رو آدمی به دلایل و ضرورت‌های گوناگون، از جمله شناخت هر چه بیشتر خالق و روشهای جلب رضامندی حق تعالی، انتخاب شایسته‌ترین اسوه‌ها و الگوهای زندگی فردی و

یافتن مطلوب‌ترین راهها، همزمان با اندیشه و مطالعه درباره مسأله مورد توجه، خود را بی‌نیاز از "مشاوره" با اهل نظر و صاحبان تخصص‌ها و تجارب مختلف نمی‌بیند. بدون تردید هر قدر که مسأله مورد نظر مهم‌تر و حیاتی‌تر باشد، فرایند انتخاب راه حساس‌تر و دقیق‌تر خواهد بود.

در نزد اولیاء و مربیان بصیر، شناخت و ویژگیهای کودکان، نوجوانان و جوانان، تبیین نیازها و احتیاجات ایشان در مراحل و دوره‌های متنوع رشد و تحول از مهم‌ترین موضوعات و انتخاب بهترین و مؤثرترین روشهای تربیتی در جهت حسن تأمین نیازهای اساسی، پیشگیری از آسیب‌پذیری‌ها و فراهم کردن مناسب‌ترین بستر برای رشد مطلوب شخصیت و شکوفایی وجود پر برکت آنان از حساس‌ترین انتخابها و تصمیم‌هاست.

### معنا و مفهوم مشاوره و قلمرو آن

مشاوره یعنی بهره‌گیری از حاصل اندیشه‌های مولد و ارزشمند و استفاده از تجارب مفید، مؤثر و پربرکت متفکران صاحب‌نظر، کارشناسان بصیر و متعهد و عالمان عاقل و عامل در گستره دانش‌افزایی، هدایت‌پذیری، انتخاب روشن‌ترین راهها و اتخاذ بهترین و مؤثرترین روشها در فرایند تنظیم برنامه‌ها و فعالیت‌های فردی و حیات اجتماعی و رسیدن به "فلاح" و رستگاری و عاقبت به خیری.

مشاوره در لغت، از ریشه "شور" به معنای آشکار و روشن کردن یک موضوع است و در فرهنگ تعلیم و تربیت به معنی کسب نظر در

احتمالاً از نظر مخاطب یا مخاطبان پنهان است و نیز با تبیین حقیقت‌ها و روشن کردن راه‌های تازه‌ای که از نظر مشورت‌پذیران پنهان بوده است، زمینه رشد مطلوب و آمادگی برای اندیشه و رفتار برتر را برای اهل مشورت فراهم آورد.

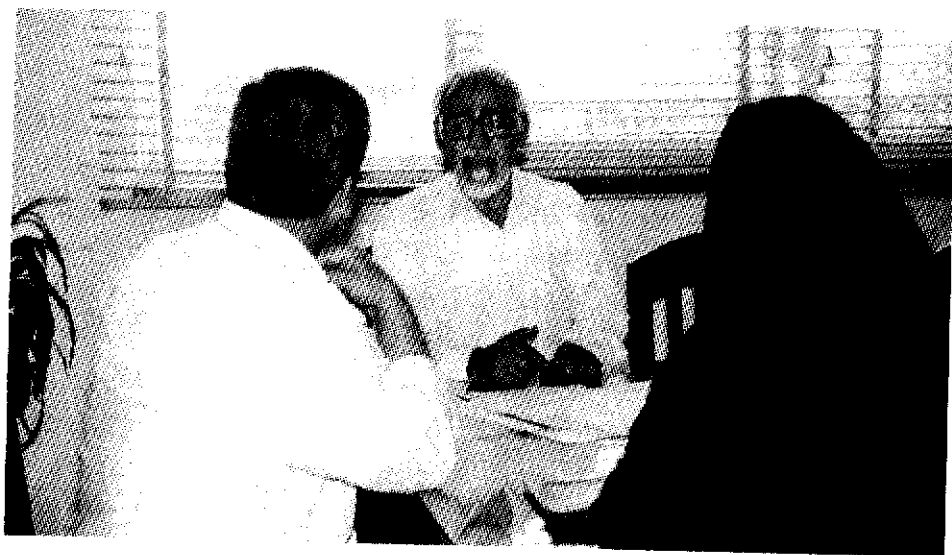
همه انسانها در هر مرتبه و مقامی که باشند، از هر پایه تحصیلی، مدارج علمی و تخصصی که برخوردار باشند، پدران و مادران، معلمان و مربیان، استادان و متخصصان و همه مشاوران، به رغم داشتن کوله‌باری از تجارب فردی، اجتماعی و حرفه‌ای در زندگی هدفمند و پویای خود، همیشه نیازمند شور و مشورت با صاحبان اندیشه و خرد هستند.

به سخن دیگر، احساس نیاز به مشورت در انسان از نشانه‌های خردگرایی و کمال و تحول مطلوب شخصیت است. از این‌رو انسانهای عاقل و اندیشمند بیش از دیگران خود را نیازمند مشورت می‌بینند و آنان که به کمال عقلانی می‌اندیشند، همواره دوست می‌دارند که از منبع عقل و دانش و تجارب ارزشمند عقلا و خردورزان، متخصصان و مشاوران بهره‌مند شوند. اندیشمندان بصیر همواره فرایند مشاوره را بهترین فرصت برای دانش‌افزایی، تغذیه اطلاعاتی و استفادهٔ بهینه از ثمرهٔ اندوخته‌های فکری و تجربی هوشمندان فطری و اعتلای قدرت عقلانی می‌دانند.

از نظر متفکران اسلامی، انسان دارای عقل "مطبوع" و عقل "مسموع" است. عقل مطبوع انسان، امری فطری و عقل مسموع، امری اکتسابی است که از طریق یادگیری و بهره‌مندی

اجتماعی و رهنمون شدن به طریق صواب و صلاح و فلاح، تشخیص و گزینش بهترین راهها و شیوه‌ها، اطمینان از عملکردها و رفتارها، افزودن بر وسعت دانش و آگاهی‌ها، استفاده از تجارب منطقی و ارزشمند عقلا، رها شدن از بن‌بست‌ها، گشودن گره‌ها، شکوفا کردن همه استعدادها و خلاقیت‌ها و نیز تغییر نگرش‌ها و اصلاح رفتارها، انتقال و اعتلا از وضع موجود به موقعیت مطلوب، همواره نیازمند مشاوره و راهنمایی مستمر است.

یک مشاورهٔ موفق پیوسته در گرو برنامه مفید آموزشی و راهنمایی و روشنگری است. در حقیقت مشاور موفق کسی است که با روشنگری و ارائهٔ اطلاعات مفید و روشهای مؤثر، در حوزهٔ شناختی و احساسی مراجعان و فراگیران تغییراتی ایجاد کند، با اصلاح نگرشها و تعمیق بینش‌ها، زمینهٔ تبلور رفتارهای مطلوب را پدید آورد، با قدرت فکری، جامع‌نگری و خلاقیت ذهنی، بن‌بست‌ها را بشکند و افق‌ها و روزنه‌های امید را در مقابل چشمان مخاطبان و مراجعان بگشاید و راههای حل یک مسأله را با رویکردها و نگرشهای واگرا و گوناگون مضاعف نماید. چرا که همهٔ رفتارهای فردی و اجتماعی ما برخاسته از بازخوردها و نگرش‌های ماست و باورها و بینش‌های ما بستر شکل‌گیری رفتارهای ما می‌باشد. از این‌رو مشاور موفق، فهیم و بصیر با عنایت به ماهیت رفتارها، باورها و بینش‌ها را مورد توجه قرار می‌دهد و تلاش می‌کند که اجزای شناختی و احساسی آن را در فضایی آکنده از صمیمیت‌ها و خوشایندی‌ها اصلاح نماید. مشاور موفق سعی می‌کند با آشکار ساختن اموری که



و از اندوخته‌های علمی و تجارب دیگران بهره می‌گیرد، و انسان اندک‌دان، اما مغرور، با عجب و غرور بیجا غالباً نسبت به دانش‌افزایی و بهره‌گیری از تجارب با ارزش اهل علم و نظر احساس بی‌نیازی می‌کند و یا می‌خواهد همه چیز را خودش تجربه کند، حال آنکه هرگز چنین فرصت و توفیقی در حیات محدود خود نخواهد داشت.

بنابراین دانش‌افزایی از طریق مطالعه و رایزنی و مشورت و بهره‌گیری از مشاوره با دیگران از ویژگی‌های اهل خرد و صاحبان عقل و اندیشه برتر است. مولا علی علیه السلام در تأکید این امر مهم می‌فرماید: "حَقَّ عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يَسْتَدِينَهُ بِالْأَسْتِدَادِ." - برای شخص عاقل و خردمند شایسته است که همواره با بهره‌گیری از علوم و تجارب دیگران درصدد هدایت و رشد و تعالی خود باشد و

از نظریات اهل عقل و تجربه حاصل می‌شود. بعد فطری عقل در حالت اولیه آن به صورت بالقوه است و به تدریج در تعامل با محیط اجتماعی و اکتساب‌های محیطی به مرتبه عقل بالفعل که کمال آن است می‌رسد. از مهم‌ترین عوامل ترقی عقل آدمی از مرتبه بالقوه به مرتبه فعلیت و کمال، اندیشیدن و مطالعه، یادگیری از الگوها، مصاحبت و مشاورت با صاحبان عقل<sup>۲</sup> و علم و تجربه در امور دین و تقوا و حیات هدفمند دنیاست. امام علی علیه السلام می‌فرماید: "حَقَّ عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يَضِيفَ إِلَى رَأْيِهِ رَأْيَ الْعُقَلَاءِ وَيَضْمَ إِلَى عِلْمِهِ عِلْمَ الْحُكَمَاءِ." - بر شخص عاقل لازم است که نظریه و آرای خردمندان را به رأی خود بیفزاید و از دانش دانشمندان استفاده کند.<sup>۳</sup>

آری شخص عاقل و هوشمند مدام در اندیشه دانش‌افزایی و آشنایی با معارف نو است

همسران و پدران و مادران در نحوه برخورد با همدیگر و با فرزندان کوچک و بزرگ خود، ناشی از عدم برخورداری از برداشت و فهم مشترک است. آن گاه که اندیشه و زبان مشترک و مشابهی نسبت به پدیده‌های مختلف، تحلیل رفتارهای متقابل، تبیین کنش‌ها و واکنش‌های فرزندان و نحوه پاسخ و تأمین نیازها بین همسران، پدران و مادران وجود نداشته باشد، چاره‌ای جز افزودن بر آگاهی‌ها، شور و مشورت با صاحب‌نظران، پذیرش واقعیات و عمل به حقایق باقی نمی‌ماند. در غیر این صورت همواره شاهد قهرها و سردی‌ها، تعارض‌ها و کشاکش‌ها، ناسازگاریها و اختلافات در درون خانواده‌ها خواهیم بود.

بنابراین از مهم‌ترین اصول مشترک اخلاقی همسران و پدران و مادران، معلمان و مربیان، در حریم خانه و نهاد مدرسه، می‌بایست اعتقاد راسخ به امر شور و مشورت و بهره‌گیری از نظریات مشورتی مراجع مورد قبول، کارشناسان بصیر و صاحب‌نظران فهیم و مرضی‌الطرفین در مسائل و مباحث فی مابین و



هرگز دچار استبداد و خودرأیی نگردد.<sup>۴</sup>  
خود رأیی و غرور، عجب و خود بزرگیابی از آفات رشد عقلانی است. به عبارت دیگر، کم توجهی به امر شورا و مشاوره و بی توجهی به دانش و تجارب ارزشمند دیگران می‌تواند از نشانه‌های جهل و خودبینی، تکبر و خودمداری، حسادت و تنگ نظری انسان باشد. امام متقیان علی علیه‌السلام در این باره نکته زیبایی می‌فرماید: "العاقل یضع نفسه فیرفع و الجاهل یرفع نفسه فیتضع". - شخص عاقل نفس خود را فروتن و متواضع می‌دارد و در نتیجه بزرگ می‌گردد و انسان جاهل و نادان خود را بزرگ می‌شمارد و به همین سبب خوار و زبون می‌شود.

همان‌گونه که ذکر شد، از اصلی‌ترین آفات عقل، تکبر و خودبینی است.<sup>۵</sup> بر همین اساس از برجسته‌ترین ویژگی‌های دانشمندان متعهد و عالمان عامل، تواضع، فروتنی و وارستگی است. به بیان دیگر تواضع و فروتنی مناسب‌ترین بستر برای دانش‌افزایی، دانایی و حکمت، از طریق اندیشه و مطالعه، مباحثه، مشاوره و رایزنی است. به عکس، انسانهای کم‌دان و خودخواه و متکبر به دلیل وجود حصار خودمداری و غرور و تعصب بیجا، عمدتاً بردانسته‌های محدود و ناقص خود اتکا و پافشاری می‌کنند و خویشان را از ثمرات پسربرکت ذخایر عقل و حکمت، دانش و روشن بینی و بلنداندیشی محروم می‌نمایند، و این تقلایی است در جهت مخالف فطرت خودشکوفایی و کمال‌نگری انسان.

به عنوان مثال، بسیاری از اختلافات

نحوه رفتار با کودکان و نوجوانان باشد.

شورایی بر می شمارد: "والَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلَاةَ وَاَمْرَهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ".<sup>۶</sup> - و کسانی که دعوت پروردگارشان را اجابت کرده، نماز را بر پا می دارند و کارهایشان به صورت مشورت در میان آنهاست و از آنچه به آنها روزی داده ایم انفاق می کنند.

به دیگر سخن، توجه به امر شورا و اصل مشورت می بایست به عنوان یک ضرورت اجتناب ناپذیر و مشی مطلوب تربیتی در متن زندگی خانوادگی و اجتماعی ما قرار گیرد. کودکان و نوجوانان ما باید از همان سالهای آغازین رشد و تحول خود با منش شورایی و مشورتی والدین در امور خانه و زندگی آشنا شوند و با آن خوب بگیرند. کودکان و نوجوانان به نیکی می آموزند که "مشورت" در امور، یعنی بهره گیری از اندیشه ها و عقول. آنها یاد می گیرند که شور و مشاوره در کارها، یعنی به حداقل رسانیدن آسیب پذیری ها و دستیابی به برترین ها. در خانواده هایی که میان پدر و مادر و فرزندان، شور و مشورت در کارها رونق فراوان دارد، همه اعضای خانواده با احساسی از خودارزشمندی، همدیگر را از سویدای دل مورد احترام و تکریم قرار می دهند و همواره با چهره ای متبسم، پر نشاط و مصمم و انگیزه ای قوی و غنی در تکاپو هستند و با همه وجود به ایفای مسؤلیت ها و انجام رسالت ها می پردازند.

و چه زیباست که چنین فرهنگ متعالی قرآنی، یعنی تقید به شور و مشاوره در زندگی خانوادگی و اجتماعی، به بایسته ترین وجه و شایسته ترین صورت در میان همه خانواده ها و در همه عرصه های زندگی به عنوان اصیل ترین اصول زندگی مشترک، همواره تمرین و تجربه گردد.

به فرموده قرآن، هر کس که نماز می خواند، به چنین اصلی پای بند است و بساید باشد. و "نمازگزاران" سخنگویان با خدا، سرایندگان سرود توحید و وارستگی همواره منادیان حق و مروجان فرهنگ شورا و مشورت پذیری هستند.

در چنین خانواده هایی بچه ها از بالاترین درجه مصونیت اخلاقی و رفتاری برخوردارند، چرا که در جمعشان رفتارهای مستبدانه، پرخاشگرانه و آمرانه رنگی ندارد و تمکین ها و تبعیت پذیری ها قلبی است و جلوه های محبت در همه جای خانه و در تمامی گفته ها و شنیده ها، اندیشه ها و رفتارها نمایان است.

پی نوشتها:

- ۱- العقل عقلان، مطبوع و مسموع
- ۲- عقل را با عقل یاری کن - "امرهم شوری" بخوان و کار کن.
- ۳- غررالحکم، جلد ۳، صفحه ۴۰۸، به نقل از چهل حدیث، آیت الله رسول محلاتی.
- ۴- چهل حدیث، جلد ۳، صفحه ۵۵۲، آیت الله رسول محلاتی.
- ۵- سر آفات العقل الکبر، العجب یفسد العقل، غررالحکم، نقل از چهل حدیث.
- ۶- سورة شوری، آیه ۳۸.

خداوند منان در قرآن کریم، از جمله ویژگیهای بندگان مؤمن، امیدوار و مطمئن به رحمت حق را در کنار "اقامة نماز"، زندگی